

COMENTARII

Titlul *Numerii* traduce cuvântul grec Ἀριθμοί..., menținut în lat. de Tertulin și impus în toate tălmăcirile următoare în diferite limbi, prin faptul că el nu înseamnă numai 'cifră', 'număr', ci și 'numărătoare', 'recensământ', exprimând o parte importantă a acestei cărți, „numărătoarele“ din cap. 1 și 3 și, către sfârșit, 25, 19–26, 65. Diferite școli teologice o numesc în general „A patra carte a lui Moise“, considerată ca făcând parte din ansamblul Pentateuhului; *Bemidbar* (în deșert), titlul ebr., este desigur mai complet și, într-un fel mai nimerit, *Numerii* împărțindu-se în trei părți: la Sinai (1, 1–10, 10) în pustietate (10, 11–21, 35) și în șesurile Moabului (22, 1–36, 13), care toate converg spre un loc material și totodată spiritual: deșertul ca o încercare și ca o experiență de purificare pentru Țara Făgăduinței, în care Cadeș-Barne, locul unde, aproape de capătul rătăcirilor, mulțimea israeliților s-a răsculat, voind să facă întoarsă cale, reprezintă momentul de maxim tragism. În tipicul Bisericii Ortodoxe, au intrat puține fragmente din această carte. Astfel, Nm. 8, 16–17 se citește la Sărbătoarea Întîmpinării Domnului (2 februarie) și Nm. 24, 2–3; 5–9; 17–18, la 'Ceasurile' din ajunul Crăciunului (24 decembrie).

CAP 1

[1] Formula „Domnul i-a spus/grăit/zis lui Moise...“ implică faptul că scribii sacerdotali în totalitatea lor erau conștienți că redactează 'cuvântul lui Dumnezeu'.

Data fixată în verset indică o lună după înălțarea cortului; cf. Ieș. 40,17. Pentru denumirea locașului, versiunile biblice folosesc mai mulți termeni, ca de ex. 'cortul sfânt', 'al (re)uniunii', 'adunării'. Ca și BB, noi preferăm versiunea greacă.

[2] Scopul recensământului a fost să se știe capacitatea de luptă a oștirii lui Israel și să se stabilească o organizație militară după regulile artei strategice.

[5–19] Semnificațiile sînt înșiruite conform ordinei obișnuite (cf. Ieș. I, 1–4). Lista notabililor arată că Israel în vremea aceea constituia o comunitate ierarhizată. Cei chemați nu sînt slujbași temporari, ci oameni de mare vază, cu un rol activ în organizarea și conducerea triburilor.

Există în *Numerii*, ca și în alte părți din *Vechiul Testament*, o adevărată voluptate a numerelor și a genealogiilor, demonstrată, printre altele, și de frecvența repetițiilor de acest gen. Modelul apare și în literatura română. Este notabilă încercarea lui Dosoftei de a ne oferi o genealogie poetizată a domnilor Moldovei, de la Dragoș-vodă, din secolul al XIV-lea, pînă în secolul al XVII-lea: [*Domnii Țării Moldovei*]: „Și fiii săi, Sas-vodă și Bogdan-vodă, / Cu doamna lui Maria, lăsînd bună rodă / Pre Fedor Bogdanovici, Lașco să numește, / Cu doamna sa, cu Ana, de să pomenește. / Pătru-vodă pre urmă-i purceasă pre viță, / Carele-i zic Mușatîn, în bună prință. /

Stătut-au dup-aceasta luminată rodă / Țării stăpîn Moldovei domnul Roman-vodă. / Acest Roman să scrie-ntr-a țării urice / Mare samodărjaveș și-n bună ferice, / C-au stăpînit-ș țara din plai pînă-n Mare. / Ș-au lăsat-ș în scaun fiu și ca mai tare, / Ce ș-au născut din doamna, din Anastasia, / Pre cel Bun Alexandru,-n trai cu fericia...“ (Dosoftei, Opere I, ed. Ursu, 1978, p. 4). Pe modelul biblic din poema lui Dosoftei se suprapune acela al vechilor anale românești, contaminate de retorismul celor bizantine (Manasses).

[20–46] Rezultatul recensământului este considerat de majoritatea cercetătorilor prea mare față de numărul populației care ar fi existat atunci.

Dan Constantinescu s-a ocupat de aceste cifre, situîndu-le în domeniul cabalistice: înmulțind divizat (fiecare cifră în parte, – 0 – nu se cuprinde în calcul) pe 603.550, ajungem la cifra 450. Adunînd conform procedurii cabalistice pe 4 cu 5, obținem 9. De asemenea adunînd cifrele, rezultatul e $19 = 1 \times 9 = 9$; și $1 + 9 = 10$.

Nouă este cifra omului desăvîrșit, care în puritatea lui nu poate fi clătinat, nici ispitit să greșească, fiindcă stăruie mereu în preajma lui, Adonai, al zecelea nume al lui Iahve, reprezentat prin 0. Indiferent cu ce număr ar fi multiplicat sau potențat, el rămîne în substanța lui același: $2 \times 9 = 18 = 1 + 8 = 9$; $3 \times 9 = 27 = 2 + 7 = 9$; $5 \times 9 = 45 = 4 + 5 = 9$; $6 \times 9 = 54 = 5 + 4 = 9$ etc. Cu alte cifre, lucrul acesta nu se întîmplă: $8 \times 2 = 16 = 1 + 6 = 7$; $8 \times 3 = 24 = 2 + 4 = 6$; $7 \times 3 = 21 = 2 + 1 = 3$ etc. Prin urmare Moise ar fi întruchipat cifra 9; el a putut sta de vorbă cu Iahve fără ca acesta să-i dăuneze.

În legătură cu un domeniu fascinant, cum este acela al simbolismului cifrelor, Isidor scrie: (*Etymologiae*) RATIO NUMERORUM CONTEMNENDA NON EST. IN MULTIS ENIM SANCTARUM SCRIPTURARUM LOCIS QUANTUM MINISTERIUM HABENT ELUCET. NON ENIM FRUSTRA IN LAUDIBUS DEI DICTUM EST: OMNIA IN MENSURA ET NUMERO ET PONDERE FECISTI. „Omnia in mensura et numero...“ este un citat din înțelepciunile lui Solomon XI, 20: „Ci toate le-ai rînduit cu măsură, cu număr și cu cumpănă“.

KRINGS demonstrează că acest verset e temeiul ordinei medievale. Simbolica numerelor atît de importantă în antichitate, de la Pitagora la Cicero, îl preocupă și pe Fericitul Augustin. De exemplu: Sfîntul Petru a pescuit 153 de pești (Ioan XXI, 11). Ce înseamnă această cifră? Este mai întîi adunarea cifrelor de la 1 la 17. 17 se compune din 10 – cele 10 porunci – și 7 – simbolul sfîntului Duh.

Cei 153 de pești sînt – prin urmare – credincioșii care împlinesc legea nu din frică, ci din dragoste. Dar 53 mai poate fi și 50 și 3.

Ce este 50? 40 + 10 adică 10 plenitudo sapientiae – obținut din 7, care e și cifra creației și 3 – treimea. 4 sînt evangheliile, dar și vînturile, anotimpurile. 40 este biserica temporară, 50 este biserica viitoare, căci se adaugă la 40 – 10 – cifra recompensării. 10 se compune din 1+2+3+4, de aceea este cifra completă. 1 este Dumnezeu – 2, cele două naturi ale lui Hristos, 3, trinitatea și dimensiunile timpului, 4, după cum am spus, evangheliile, dar și cele 4 fețe ale heruvimilor și așa mai departe.

Cifra 33 a fost sfințită prin anii vieții Mântuitorului aici. 33 de capete are tratatul lui Augustin *Contra Faustum manichaeum* ca și *Institutiones* ale lui Cassiodor, 33 de particule 'Pantheonul' lui Gottfried von Viterbo (sec. XII), 33 de capitole scrisoarea lui Dante către Cangrande, în care își explică opera, 33 de strofe un poem al lui Endecheius, o Laudă a Veronei (sec. IX), o poezie a lui Walahfrid Strabo (sec. 9); în *Testamentul* lui Villon, numele lui Hristos apare în strofele 3 și 33.

Trecem peste foarte răspândita preferință pentru cifra 22 – cele 22 de cărți ale *Vechiului Testament* după Ieronim, cele douăzeci și două de virtuți ale lui Isus, dar și cele 22 de litere ale alfabetului ebraic-, și amintim că mulți autori își scriau operele în două capitole sau două cărți notând că au luat exemplul de la cei doi bănuți ai văduvei (Luca, XXI, 2). Ermenerich von Ellwangen scrie viața unui sfânt în 10 capitole, fiindcă acesta a păzit cele 10 porunci; Otfrid își împarte o cântare evanghelică în 5 cărți, pentru curățirea celor 5 simțuri, în sfârșit *Divina Comedie* are 100 de cânturi 33 + 33 + 33 + 1, numărul aici, cum ne spune CURTIUS, nu este schelărie exterioară, ci simbol al ordinii cosmice. Prin angrame, s-au făcut din *Ave Maria*, salutul angelic, 1200 de imnuri pentru Maica Domnului; celebru este și versul lui BERNARD VON BANHUYSEN: TOT TIBI SUNT DATES, VIRGO, QUOT SIDERA CAELO poate fi refăcut și transcris în 1022 de versiuni; 1022 era numărul stelelor cunoscute pe atunci.

[47-53] Leviții nu sînt incluși în recensămîntul general. Ei sînt considerați aparte, au drepturi sacerdotale. Aaron, urmașul lui Levi, aparținea acestei seminții.

CAP 2

[1-34] Această bogăție de urmași a fost promisă de Domnul părinților lui Israel (cf. Fac. 13, 16; 28, 14). Ordinea trupelor la plecare și popas urmează un protocol tradițional. Cortul principal e plasat în mijlocul taberei ca în campaniile faraonului Ramses II. Dar așezarea leviților în jurul acestui cort evocă dubla centură militară și religioasă a bastionelor construite de Roboam, ca și sălașele levitice din jurul Ierusalimului.

Vechile tradiții elohiste situau cortul undeva izolat de tabără și la distanță, pentru a marca sacralitatea inaccesibilă. Acest element s-a păstrat prin faptul că locul sacru a fost înconjurat de veghea leviților.

CAP 3

[3-4] Actul de profanare de care s-au făcut vinovați Nadab și Abiud, acel „foc străin” (profan, comun, împotriva legii), a constat în folosirea unor cădelnițe proprii și nu a instrumentului de cult al sanctuarului, tămîierea în afară de timpul jertfei de dimineață și de seară și, mai ales, alimentarea căuților cu alt foc decît acela sfințit la altar.

[3-29] Genealogiile biblice se constituie în model stilistic pentru mulți scriitori, vechi sau moderni. Poate fi citată, în acest sens, printre alte exemple, impresionanta navelă a lui Al. Ivăsiuc, *Corn de vindtoare*: „După Drag a venit fiul său Giulea și după aceasta Miroslov care s-a preoțit și după aceea un alt Giulea și din el s-a tras neamul Pop, de pe ulița popilor, și neamul Lazăr și neamul lui Ivașcu, din Ion, care s-a înrudit cu oameni de frunte de pe malul Tisei și de pe Iza, pînă la fuga din Săliște, și Iusco din Dragomirești și în Apșa cu neamul Mihalca, de sub pădure, cel mai puternic dintre toate pentru că nu se înmulțea. Drag a fost mare cneaz pe Mara și așa a fost fiul său Giulea, întemeietorul Giuleștilor, și vasalii lor erau la Sugatag și la Desești” (p. 5). Înșirarea numelor, căutate și pentru sonoritatea și atmosfera arhaică pe care o răspîndesc, cu precizarea minuțioasă a înruderilor și ierarhizărilor, comunică în mod evident cu bogatele enumerări rituale din *Numerii*, introducînd în proza scriitorului român o undă mitică într-o genealogie fals istorică.

[5-10] Altă dată serviciile inferioare ale cultului, ca tăiatul lemnului sau căratul apei, erau îndeplinite de prizonieri de război sau de sclavi, în general necircumciși. 'Pîngăritorul' apare în unele versiuni ca acela ce este străin de tribul leviților.

[12] Faptul că dintre toate semințiile tocmai leviții au fost aleși, s-ar datora, după unii exegeți, atitudinii acestora cu prilejul înfierării 'vițelului de aur' (cf. Ieș. 32, 26-29), cînd Moise a pronunțat faimoasa lui somație: „Cine este de partea Domnului să vină lîngă mine”, și toți leviții, fără excepție, i-au dat ascultare.

[17-39] Informațiile din 1,50 și 3,8 sînt amplificate. Diferitele munci săvîrșite de leviți la montarea, demontarea și transportul tabernacolului nu sînt o degradare, ci au un caracter sacru, continuarea serviciului divin pe care doar preoții consacrați au îngăduința s-o facă.

[41-51] Diferențele dintre numărători se datorează unor modalități diferite de calcul. Pentru cei 273 întîi născuți s-a prevăzut acea greutate ridicată la rangul de 'sfință', căreia nu i s-a putut fixa cu exactitate ponderea.

CAP 4

[2-3] Limita superioară de slujire la Cort a rămas în decursul timpului neschimbată: 50 de ani; cea inferioară, pe vremea lui David, de 30 de ani, a fost redusă la 25 și chiar 20, dovedindu-se că slujba la tabernacol cerea mai multe persoane.

Chivotul, din cauza sfințeniei sale deosebite, era protejat prin trei învelitori, ca de altfel și masa pîinilor, în timp ce sfeșnicul și jertfelnicul nu au decît două.

[16] Untdelemnul din sfeșnicul care trebuia să ardă tot timpul, (cf. Ieș. 27, 20-21) era stors din măsline și deosebit de curat; mirul era destinat consacării preoților (cf. Ieș. 30, 31-32).

[20] Se cunoaște cazul unui levit, Uza, care la transportul chivotului la Ierusalim și-a întins mîinile să-l sprijine, cînd era să se răstoarne; el a fost pe loc fulgerat.

[29-33] Transportul lucrurilor mai grele, ca de pildă stîlpii și tîlpile lor, se făcea cu care trase de boi. Sarcina lor nu era de loc ușoară, din cauza consemnelor privind Cortul Mărturie, aft de amănunțit amintite.

[34-49] Numărul persoanelor ieșite la acest ultim recensămînt apare prea mare, chiar dacă am socoti împlinită promisiunea de rodnice făcută în Ieș. 23, 25-26. Cifra generală a leviților peste 30 de ani, pe vremea lui David, a fost socotită la 38.000 (cf. 1 Cr. 23, 3).

CAP 5

[2-4] Acest pasaj a fost interpretat ca prezentarea unui Dumnezeu al Vechiului Testament care n-ar cunoaște mila și îndurarea. E vorba aici de păstrarea purității sacramentale a unei comunități pomite spre Țara Făgăduinței. În Lev. 15, scurgerea e descrisă minuțios; se prescrie pentru opirea ei „o aducere de jertfă”, în orice caz nu alungarea din tabără, de altfel ca și pentru atingerea unui cadavru.

[9-10] Practica prevedea în cazul că cel care a adus paguba supralicitează darurile, ele să fie sfințite de preot și înapoiate acestuia, dar pîrga ofrandelor rămînea partea preotului.

[11-31] Judecata divină, frecventă și în evul mediu, are rădăcini mai vechi și era practică de vecinii lui Israel. În codul Hammurabi se prevede că soțul care are îndoieli în privința fidelității soției sale este dator să-și supună consoarta ordalului Fluviului (nr. 132). Dacă adulterul femeii era dovedit, după alte surse (Lev. 20, 10; Dan. 13, 41), ea trebuia să fie omorîtă, după Deuteronom (22, 21), lapidată.

„Apa cea amară aducătoare de blestem”, prin similitudinea rădăcinilor ebraice „a fi amar, a fi fatal”, a creat anumite confuzii în traduceri; mai apar versiunile „apele amare, blestamate”, „apă de învinuire și maledicțiune”, „ape fatale, blestamate”. GN: „bitteres, fluchbringendes Wasser”, TOB: „L'eau d'amertume qui porte la malédiction”.

Insistența asupra ritualului legat de aflarea vinovăției sau inocenței unei femei se explică prin importanța pe care o avea la iudei unirea prin căsătorie, în urma căreia doi inși diferiți deveneau un singur 'trup', pentru a sluji cât mai bine pe Iahve.

CAP 6

[1-8] Nazireu (ebr. nāzīr) înseamnă „separat” și totodată „binecuvântat, sfințit”; cineva care face legământul, făgăduința de a se hărăzi Domnului.

Cel dintîi nazireu amintit este Samson, care își purta părul cu șapte împletituri, semn al puterii spiritului divin, care l-a ajutat să-i învingă pe filistenii.

Profetul Amos (2, 10-11) amintește de asemenea de nazireii aleși dintre tinerii israeliteni. Se poate vorbi deci în istoria poporului ales de un nazireat harismatic „etern” sau „temporar”. Samson, Samuel (cf. 1 Regi 7, 2-14), victorios asupra filistenilor, sau Ioan Botezătorul, de ex., s-au hărăzit Domnului pentru întreaga lor viață.

[9-12] Părul este podoaba de mare preț a nazireului, „diadema Domnului deasupra capului său” (cf. Ieș. 29, 6). Abundența părului nu însemna o renunțare la lume, ci mai degrabă un simbol al puterii și al vitalității, cum se manifestă mitic la Samson.

[13-17] A treia parte a acestui capitol (vv. 13-20) este un ritual care începe printr-un verset cu formula „zot tōrat”, frecvent utilizată în partea a doua a Torei sacrificiilor și legea curățeniei, drept concluzie a prescripțiilor juridice.

[15] Indicațiile privind oblațiunile și libațiunile sînt mai vagi și, în consecință, probabil anterioare datelor din Nm. 15.

[18-21] Ritualul nazireatului este apropiat de acela al consacării profeților. Sînt prevăzute trei jertfe împreună cu obișnuitele ofrande. Aproximarea cea mai caracteristică este faptul că nazireul ia o parte din jertfa în mînă, cu care participă la „jertfa legănată”, gestul de ridicare în fața altarului.

[22-27] Formula de binecuvîntare e redactată într-un limbaj arhaic și într-un stil concis; cu timpul, ea devine mai solemnă sugerînd o îndelungată transmisie orală. Anumite variante plasează verbele la viitor, ceea ce le dă o valoare profetică, despre care au scris și Părinții creștinismului.

CAP 7

[1-83] „Siclu” ca monedă grecească a fost desființată de Alexandru cel Mare; era considerată ca o unitate fundamentală în sistemul de măsurători al greutateilor. Cîntărea 11,5 g și se putea împărți de asemenea în subunități de jumătate, sfert, treime sau pătrime. „Siclu sfințit”, spre deosebire de cel „negustoresc”, era mult mai valoros și putea fi și din aur.

Pentru „jertfa împăcării”, apare în alte versiuni „jertfa de mulțămire”, „jertfa de pace” sau „jertfa mîntuirii” (BB).

Toate căpeteniile semințiilor lui Israel aduc aceleași daruri, cu toată importanța lor numerică diferită. Prezentarea darurilor, descrisă la fel, cu aceleași cuvinte, corespunde stilului vechi oriental de istorisire. Referindu-se la acest pasaj din Biblie, într-un eseu publicat în „Oceanografie”, Mircea Eliade arată că de la o vreme repetarea nu mai plictisește ci e simțită ca o deosebită frumusețe.

[88-89] Dan Constantinescu s-a ocupat de aspectul cabalistic în legătură cu cifrele acestui capitol. El menționează corespondența dintre numărul odoarelor de 3 × 12 și numărul vitelor aduse pentru arderea de tot, cea mai importantă dintre jertfe: tot de 3 × 12. 3 × 12 = 36, un număr sacru, reprezentînd în esență matricea structurală a universului. Dacă înmulțim pe 36 cu 2 (odoarele și jertfele de animale), obținem cifra 72, reprezentînd 'forțele' de manifestare ale lui Iahve în lume, împărțite în 9 cete îngerești, de asemenea un număr foarte important, cifra omului perfect, precum Moise, și totodată și a dăruirii, împăcării, iertării venite de sus (3 + 6 = 9). Dacă înmulțim pe 72 cu 2, ajungem la 144, la 'Ierusalimul ceresc'.

CAP 8

[1-4] Candelabrul avea un rol cultic, întreținerea lui fiind rezervată lui Aaron (cf. Ieș. 30, 8; Lev. 24, 3). El este deja un „obiect sacru”, consacrat printr-o oncțiune și simbolizînd prezența continuă a lui Iahve în sfîntul locaș, căci el trebuia să ardă neconținut (cf. Lev. 24, 4). Cu timpul, simbolismul lui se amplifică, el devenind „ochii Domnului care cutreieră tot pămîntul” (cf. Zah. 4, 10), semnul prezenței lui în Israel.

[7] Riturile purificatoare ale leviților seamănă în prima lor fază cu cele ale curățirii leproșilor, ca mai apoi să amintească ritualul consacării profeților.

[8-10] Punerea mîinilor pe leviți are însemnătatea transferului unei obligații purtate de întreaga comunitate.

[11] În unele versiuni apare sintagma „dar legănat”, adică darurile 'legămate' înspre și dinspre altar, cu însemnătatea că ele sînt datorate Domnului iar acesta le dăruiește îndărăt profeților.

[12] Punerea mîinilor pe capul vițelilor, ca și arderea de tot a unui dintre ei, este explicată ca reînțărirea Alianței, al cărei semn permanent rămîne inocența lor cu prilejul cultului 'vițelului de aur'.

[24-26] După reguli mai vechi, serviciul leviților începea cu vîrsta de 30 de ani (cf. 4, v. 3, v. 23, v. 30).

CAP 9

[2] BB: „întro ceasul lui” redă gr. „τὸ πάσκα καθ' ὅραν αὐτοῦ”.

[13] Pedepsa cea mai aspră îl aștepta pe acela care uita să sărbătorească Paștele: „va peri sufletul acela din norodul lui” (BB), el va fi „nimicit” (R-G), „stîrpit” (BIBLIA 1968), „out off” (JP), „ausgetilgt” (HS), „coupé de sa race” (JV), ceea ce ar echivala, în general, cu un fel de 'excomunicare', de alungare din sinul poporului ales, adică, picirea sufletului.

[14] Străinii participă la prăznuirea Paștelui (cf. Ieș. 12, 45/49), cu condiția să fie circumciși (HS, JP).

[15] cf. Ieș. 40, 34-38.

[16] În terminologia medievală: „Nubes tenebrosa et illuminans noctem”.

CAP 10

[2] Marșul cetelor lui Israel era determinat de mișcările „norului”.

[2-9] În *Doina* lui Eminescu se folosește ca instrument de alarmă în fața dușmanului cornul în loc de trîmbiță, într-o gradație care amintește pe cea din *Vechiul Testament*: „Tu te-nalță din mormînt / Să te-aud din corn sunînd / Și Moldova adunînd, / De-i suna din corn o dată, / Ai s-aduni Moldova toată, / De-i suna de două ori, / Îți vin codri-n ajutor, / De-i suna a treia oară / Toți dușmanii ori să piară / Din hotară în hotară, - / Îndrăgi-i-ar ciorile / Și spînzurătorile!” Motivarea actului războinic este aceeași în *Doina* lui Eminescu și în *Numerii*: „Scoală-te, Doamne, și să se risipească vrăjmașii tăi și să fugă de la fața ta cei ce te urăsc pe tine!” (Nm. 10, 35) Pronia este invocată de ambele texte în apărarea neamului asuprit: „Doar s-a-ndura Dumnezeu, / Ca să-ți mîntui neamul tău!” (*Doina*), „Întoarce-te, Doamne, la miile și zecile de mii ale lui Israel!” (Nm., 10, 36).

[5] IER: „Prolixior atque concisus clangor”.

[8] Numai preoții au dreptul să sune din trîmbițe și ei au fost aceia care au sunat cînd zidurile Ierihonului s-au năruit. În Apoc. Sf. Ioan, preoții sînt înlocuiți cu îngeri sunînd din șapte trîmbițe. Autorii creștini vād în cele două instrumente de argint Vechiul și Noul Testament.

[9] În general, cornul e folosit ca instrument de alarmă; funcția trîmbițelor aici e multiplă, ele servesc și ca „pomenire înaintea Dumnezeului vostru” (BB).

[35] Cf. Ps. 67,1: „Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii lui...”.

CAP 11

[3] Tabeera pare să însemne „loc de pășune“, dar e legat de o rădăcină asemănătoare cu semnificația „a arde“.

[5] În Egipt, peștele (uscat) era cel mai ieftin aliment, mai ieftin decât pîinea.

[7] „Bdeliu“ este rășina gălbuie, transparentă, aducînd cu cristalul, a unui arbore ce crește în Arabia de sud.

[16-17] Această instituție a „bătrînilor“ este amintită și la medianiți și la alte popoare vecine, ca de ex. la hitiți, fenicieni, egipteni.

CAP 12

[1] Sefora, soția lui Moise, după BB „măiere harapcă“ (cf. Ieș. 2, 21; Avac. 3, 7), era o madianită; faptul că a fost numită etiopeancă, după versiunile din ebraică „kușită“, poate fi interpretat ca o batjocură la adresa ei.

[2] În Ieș. 15,20 se arată că Mariam avea darul profeției.

[3] VL: „lenis valde“, IER.: „mitissimus“.

[8] „Și slava Domnului au văzut“ (BB) arată preponderența lui Moise față de ceilalți profeți.

[11-12] Unii exegeți presupun că în forma primitivă a textului, corectată ulterior de scribii sacerdotali, a fost și Aaron pedepsit.

CAP 13

[4-15] Semnția lui Levi nu este amintită, fiindcă leviții n-au fost îngăduiți să participe la cucerirea Canaanului și nici la împărțirea lui.

[16] Osia/Iosua – de fapt amîndouă numele au aceeași semnificație, provenind din aceeași rădăcină ebraică: „Domnul dăruiește mîntuire“.

[32] Verbul „mistuire“, „mănîncă“ (BB), „devoră“ poate duce la confuzie. După Lev. 26, 16-26, pericolul vine prin mulțimea animalelor sălbatice. Fericitul Augustin comentează starea de spirit a cercetașilor prin: „et postulerunt pavorem terrae“.

CAP 14

[4-5] Această cădere „preste față“ (BB) e comentată de Calvin ca un model de smerenie care se petrece în fața întregii comunități și doar așa aduce roade.

[9] IER.: „recessit ab eis omne praesidium“; Fer. Augustin: „abcessit enim tempus ab eis“; FRANKF., LXX: „ἀφείστηκε γὰρ ὁ καιρός ἀπ' αὐτῶν“.

[21-23] Spațiul arid, secătuit, inospitalier, într-un cuvînt pustiu, conceput ca metaforă a încercării credinței, a obstacolului în calea atingerii idealului, a exercitat o adevărată fascinație literară. Modelul este biblic și se ivește într-o realitate istorică și geografică dată: greutățile întîmpinate de evrei, nevoiți să străbată deșertul pentru a ajunge în Țara Făgăduinței. Pustiul îi înlătură pe cei nedemni de această răsplată dumnezeiască, pe cei incapabili de purificare prin jertfă, învinși de propriile lor slăbiciuni, de neîncredere și apostazie, de pretenții nemăsurate și orgolioase. Nemulțumiți, temerarii, marii creatori, poeții în special visează mereu, întocmai ca „emirul lui Macedonski din *Noapte de decembrie*, la o „nălucă sublimă“, „cetatea de vise“ de care îi separă „pustiul“, în accepția metaforică arătată. Capodopera creației lirice macedonskiene, construită pe această metaforă esențială, a pustiului ca poartă spre tărîmul rîvnit, arată clar înrudită, dacă n-am admite o influență directă, cum nu este deloc exclus, cu sursa biblică *Ieșirea*

și *Numerii*: „Și el e emirul, și toate le are... / E tînăr, e farmec, e trăsnet, e zeu, / Dar zilnic se simte furat de-o visare... / Spre Meka se duce cu gîndul mereu, / Și-n fața dorinței ce este – dispăre – / Iar el e emirul, și toate le are. // Spre Meka-l răpește credința-voința, / Cetatea preafîntă îl cheamă în ea, / Îi cere simțirea, îi cere ființa, / Îi vrea frumusețea – tot sufletu-i vrea – / Din tălpi pînă-n creștet îi cere ființa. // Dar Meka e-n zarea de flacări – departe – / De ea o pustie imensă-l desparte, / Și prada pustiei cîți oameni nu cad? / Pustia e-o mare aprinsă de soare, / Nici cîntec de paseri, nici pomi, nici izvoare – / Și dulce e viața în rozul Bagdad“ (*Opere II*, ed. Marino, 1966, p. 162-163). Descrierea „pustiei“, corespondentă cu cea biblică în poezia lui Macedonski, prin suferințele și numărul victimelor pe care le face, este unică în literatura română, prin intensitatea efectelor și mulțimea detaliilor fiziologice: „E-aprins chiar pămîntul hrănit cu dogoare, / Iar ochii se uită zadarnic, cît pot – / Tot roșu de sînge zăresc peste tot / Sub aeru-n flacări al lungilor zile. // Și foamea se face mai mare – mai mare, / Și, zilnic, tot cerul s-aprînde mai tare... / Bat tîmplele... – ochii sunt demoni cumpliți... / Cutremur e setea, ș-a foamei simțire / E șarpe, ducîndu-și a ei zvîrcolire / În pîntec, în sînge, în nervii-ndîrjiți... / Bat tîmplele... – ochii sunt demoni cumpliți“ (p. 165). Reperele geografice, Bagdadul ca punct de plecare și Meka, numele sacru, pe care se apasă, ca punct de sosire, ne îndepărtează de sursa biblică. Adrian Marino amintește, folosindu-se de *Jurnalul* lui Tudor Vianu, de o sursă persană: *Gulistan* de Saadi (*op. cit.*, p. 361). Folosindu-se de acest prilej, noul editor și interpret al vieții și operei lui Macedonski amendează substanțial opinia strălucitului său predecesor, pe care o reduce la cîteva „analogii mai mult de ordin epic“, centrul de greutate fiind dat de deosebiri, pe care le găsește „esențiale“. „În timp ce povestea persană [*Hangiul șugubâș* de Saadi] este de fapt o fabulă, pe tema mîndriei pedepsite, *Noapte de decembrie* capătă la Macedonski cu totul alte proporții. Ea simbolizează drama geniului, într-o evocare de mari incandescențe, reprezentativă pentru întreaga concepție a poetului și, poate, și mai mult, pentru drama propriei sale existențe, fascinată de vis, himeră și ideal, irealizabilă ca orice absolut, cum de altfel și mărturisește la sfîrșitul vieții.“ De fapt Macedonski a fost mereu obsedat de imaginea lui Moise, figură dominantă a *Vechiului Testament*, eroul excepțional, în contact permanent cu cerul, dar mereu contestat, tocmai de aceea, de cei apropiați lui. Moise încarnază, prin aceasta, destinul singular al geniului, despre care vorbise și Eminescu, figurîndu-l altfel.

O călătorie către un ideal greu de atins, realizată cu elementele figurative care nu sînt numai ale „pustiului“, oferă și Dan Laurențiu în poezia *La Nisa!*, din volumul *Călătoria de seară*, Editura pentru Literatură, 1969: „fără sfîrșit va fi drumul salvării / vai cerul rînit de luminile răului // la Nisa la Nisa eu sînt delirul / poduri de aur hohot de rîs și lumini întuneric / voi părăsi acest oraș ingrat în amurg // sînt obosit am căzut lîngă voi / ochii mei aduc cerul cu îngeri vine și noaptea / în inimile noastre zilele își acoperă fața, amar e plînsul acesta“. Un drum al dezastrelor împiedică intrarea în „cetatea visată“ ca și în poezia lui Macedonski: „departe la Nisa plînsul pustiu“. În viziunea sceptică, deosebită de cea biblică, a unor poeți moderni, drumul rămîne o inexorabilă, permanentă și fascinantă aspirație a sufletului omenesc, angajat mereu într-o confruntare înegală cu „pustiul“ biblic, spre o intangibilă Țară a Făgăduinței.

[26-38] Reprezintă un paralelism, dar ele sînt luate în spiritul unei relatări sacerdotale pentru care Israel este o comunitate recenzată, cu obligații stricte. Verdictul divin adaugă amănunte noi ca, de pildă, poziția lui Caleb și Iosua, ispășirea păcatelor părinților prin copiii lor care vor rătăci 40 de ani în pustie: VL: „erunt vagi in deserto annis quadraginta“.

BB: „Iară fiii voștri vor fi pascînd în pustiul“, după LXX, denotă că Iahve a avut totuși grijă de ei și le-a dat posibilitatea să fie „și păstori“, nu numai niște „rătăcitori“, lipsiți totalmente de siguranța zilei de mîine. Cf., totuși, mai sus, p. 12, 6.7.2.

[45] Horma, o localitate la granița de sud-est a Canaanului, se numea înainte Sefat și a primit de la israeliți acest nume însemnând „surghiun“.

[26] Zeciuiala plătită leviților nu le rămânea în întregime, pentru că o parte din această dijmă, „zeciuiala zeciuiei“, trebuia transmisă preoților, adevărații reprezentanți ai Sanctuarului.

CAP 15

[17–21] Conform tradiției, israeliții trebuiau să ofere „pîrga“ din tot ce li se dăruise, din toate animalele și fructele, chiar din prada de război, ceea ce era mai de preț. I se jertfea primul snop la începutul recoltei.

[28] Greșeala făcută cu îndărătnicie, voluntar, e tradusă în mai multe versiuni; „in manu superbie“, ca și în greacă, respectiv BB.: „mîna de trufie“; este o sintagmă orientală veche: „cu mîna ridicată“.

[32–36] Sabatul este un semn al Alianței, sanctificat de Creator și deosebit de cinstit de către fiii lui Israel.

[37–41] Ciucurii de pe vestimente. Acestui vechi obicei, redactorul sacerdotal îi adaugă o semnificație și o valoare nouă: ei sînt semne ale mîntuirii, asigură sfințenia și reamintesc eliberarea din Egipt și Legămîntul.

CAP 16

[1–36] Capitolul acesta, după FRANKF. și BB., are 50 de versete. În alte versiuni, ca și în R–G, se termină cu v. 36. Traducerile românești, în general, urmează BB.

[3] Exemplul acesta clasic, cu sclavi eliberați care se gîndesc cu nostalgie la timpul robiei lor, se repetă în istorie pînă în zilele noastre.

[22] Formula din LXX s-a păstrat în mai multe rugăciuni din ritualul ortodox.

[30] VL: „autem novam rem fecerit dominus“, IER.: „in visione ostendet dominus“.

„Împărăția morții“, GN: „Totenwelt“, TOB: „séjour de la mort“.

CAP 17

[1] Cuvîntul ebr. „mattch“ semnifică în același timp, 'toiag', 'bîță' și 'vlăstar'.

[8] Cu excepția GG, versiunile românești, ca de ex. BB (după FRANKF.), adaugă aici și pe Aaron. De altfel, ca și Nm. 16, 19–22, preponderența sacerdoțiului aaronit este subliniată cu limpezime.

„Rodise migdale“ ca și VL: „in amygdalas deformati sunt“, FRANKF. folosește „κρόμα“, de aceea BB traduce „nucă“, ceea ce nu mai apare în niciuna din versiunile românești.

CAP 18

[7] De cînd este pomenit în istorie, preotul a trăit din ce îi aducea altarul și, deși aceste venituri, în decursul timpurilor, au suferit fluctuații, ele au fost suficiente pentru a îndestula și familia sacerdotului. Deseori ele au fost un motiv de invidie și revoltă a mulțimii ce trebuia să muncească din greu pentru necesitățile domestice. Iahve reamintește poporului său că demnitatea de preot nu este deloc ușoară, că e legată de responsabilități solemne și aceasta îi privește și pe leviți.

Spațiul îndărătul vălului (draperiei, perdelei) reprezenta sfînta sfîntelor unde numai marele preot putea să pătrundă.

Versetul a dat prilej la diferite interpretări cu întrebarea dacă Domnul acordă sacerdoțiului „ca un dar“ sau „în dar“; IER. omite chiar cuvîntul „dar“.

[12] Dt. 18,4 mai reclamă pentru preoți și prima tunsură a oilor.

[19] Cf. Lv. 2, 13. Ofranda sării subliniază faptul că Alianța este veșnică, pentru că, spre deosebire de aluat, sarea conservă și purifică (cf. 4 Regi 2, 21).

CAP 19

[2] Orice animal folosit pentru un ritual religios în antichitate trebuia să nu fi fost întrebuințat la vreo muncă. VL: „nec portaverit jugum“, BB: „nu s-a pus preste ea jug“.

Junca trebuia să fie de culoare roșie, deoarece roșul este culoarea singelui și, în consecință, a vieții.

[6] Îsopului i se atribuia putere purificatoare (cf. Ps. 50, 9). În acest fel se încheia, în mod obișnuit, și ritualul curățirii în caz de lepră (cf. Lv. 14, 4–6).

[13] Sîrpit – „peribit ex Israel“ (VL).

CAP 20

[1–11] Primul fragment al capitolului repetă Ieș. 17, 1–17, la care se adaugă pasajul pedepsirii lui Moise și Aaron.

[1] Tradiția sacerdotală nu permite fixarea datei decesului lui Mariam; alte surse propun anul 40 al exodului. Mormîntul ei a fost localizat la Tell Qataf.

[8] Toiagul miraculos al lui Aaron era depus înaintea chivotului legii. Cît privește pe cel al lui Moise, nu se menționează unde se afla.

[14] Israel și Edom erau popoare înrudite, deoarece patriarhii lor erau fiii lui Isaac, Iacov și Esau. Între cele două popoare au existat întotdeauna relații încordate; îndeosebi Edomul nutrea o ură implacabilă față de Israel, fapt care i-a atras blestemele lui Isaia (21, 11), Ieremia (49, 7) și ale altor profeți.

[17] „calea împărătească“ – „große Straße“ (GN), „la route royale“ (TOB), era un drum larg, cu un fundament solid de piatră, bine consolidat și deci rezistent la intemperii, făcut mai ales pentru deplasarea trupelor.

[24] „o să se întoarcă la strămoșii lui“ – această formulă în versiunea „să fie adăugat poporului său“ (VL: „ad populos suos“) exprimă credința supraviețuirii după moarte, cînd decedatul se reîntîlnește, pe celălalt tărîm, cu rudele și apropiații săi.

CAP 21

[6] Acești șerpi sînt calificați în chip deosebit în diferitele traduceri: „arzători“, „înaripați“, „ucigători“, „cruzi“. „Saraph“ este numele comun pentru șarpe, dar după Dt. 8, 15 „șerpii saraph“ trebuie să fi fost o specie deosebită de șerpi, o spaimă a pustiei, cu mușcătură grabnic ucigătoare. Șarpele care, în templele egiptene, împodobea fruntea zeiței Isis, era considerat ca un simbol al vieții.

[14] „Cartea războaielor Domnului“ este menționată numai aici în Biblie. Era probabil o colecție de cîntece populare.

[17–18] Acest fragment dintr-o poezie populară e tipic pentru regiunea de acolo. Asemenea stihuri se mai cîntă și astăzi în jurul fîntînilor abundente, adevărată binecuvîntare în pustie.

[22] BB: „cu cuvinte de pace“.

CAP 22

[1] Cap. 22 inaugurează partea finală a cărții și de aici încolo vom afla un conglomerat de legi, regulamente și istorisiri formulate în timpul șederii israeliților în Moab.

Dintre acestea din urmă se remarcă, fără îndoială, istoria lui Valaam, cu asina sa „grăitoare“.

[2] Referințe despre Balac, mai cu seamă în privința delegației trimise la Valaam, se găsesc și în Dt. 23, 5, Iosua 24, 9 și Jud. 11, 25.

[5-7] După tradiția iudaică, Valaam acceptă în cele din urmă invitația lui Balac, dar pare-se din vanitate și cupiditate, fără să înțeleagă mai profund interdicția divină. Faptul de a aduce daruri devinilor era un obicei răspândit în vremea aceea. Și israeliții îl practicau (cf. 1 Regi 9, 7), dar, dacă era vorba de un mag „străin”, foloseau un cuvânt disprețuitor.

[22] V. surprinde contrazicând v. 20, când Domnul a poruncit lui Valaam să meargă cu trimișii lui Balac. Eventual ar trebui completat în sensul Dt. 23, 5; Iosua 24, 10.

[28] Faptul că animalele pot vorbi era un lucru acceptat de israeliți și ei credeau că, înainte de cădere, oamenii și animalele vorbeau aceeași limbă. Cf. 2 Petru 2, 16: „Dobitoacul fără grai, pe care era călare, grăind cu glas omenesc, a oprit nebunia”.

[32] BB: „pentru că nu iaste calea ta direcția înaintea mea”; IER.: „quia perversa est via tua, mihiqve contraria”.

[38] Heinrich Schneider afirmă că Valaam insinuează aici o hotărâre șovăielnică de a roști numai cuvântul Domnului (HS 406), ceea ce s-ar putea înțelege și din BB: „acum puteamc voi fi a grăi ceva?”.

CAP 23

[1] Jertfele obișnuite la devinii orientali înainte de pronunțarea unui 'măsal' și care, uneori, erau întovărășite de un ritual foarte complicat și repetat de 8 ori, de data asta se aduce pe 7 altare, ceea ce, după importanța acestei cifre, presupune că aici e vorba de un ritual neobișnuit, de la care se așteaptă intensificarea forțelor magice ale devinului.

[7] „Dintre riuri” = Mesopotamia.

[8] VL: „Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominum non detestatur?”.

[13-14] VL: „Unde partem Israhelis videas, et totum videre non possis”. Versiunile românești traduc în general în același sens.

[21-22] Unicornul apare numai în unele mss. grecești, ca de ex. FRANKF., în care e singurul element de comparație, cf. BB: „Slava celui-cu-un-cornu al lui”.

CAP 24

[4] VL: „Qui cadit, et sic aberiuntur oculi ejus”; BB, după FRANKF.: „care vederea lui Dumnezeu au văzut în somn”.

[6] Sabur = aloe.

[15-17] Proorocia lui Valaam e înfățișată la Voroneț pe peretele de miazăzi, la dreapta lui Iesei care doarme.

[17] În vechiul Orient, „steaua” este semnul unui zeu și, în consecință, al unui rege divinizat. Fiii lui Set erau, de fapt, niște triburi beduine, după care profetul trece în revistă adversarii lui Israel de la marginile Canaanului. Într-un document găsit la Ierihon, în 1947, atât Moabul cât și Edomul sînt numiți „fii ai întunericii”, care, evident, trebuiau stîrpiți.

[21] Numele fiului lui Adam, Cain, face parte dintr-un joc de cuvinte în ebr.: „ken” (cuib) și „Cain”.

[23] După un alt ms.: „pentru cei ce vin de la miază-noapte”.

[24] În alte versiuni, în loc de „corăbii”, se folosește „cete”.

CAP 25

[2-3] E de remarcă paralelismul ce se poate stabili între evenimentele de la Sinai, când, după ce Moise a dat legea, israeliții au ridicat vițelul de aur, și momentul profețiilor pozitive ale lui Valaam, după care a urmat subjugarea față de cultul lui Baal, cel adorat pe muntele Peor.

[4] VL: „Et suspende eos contra solem”.

[6] Cozbi, descendentă dintr-o familie de nobili, urma să devină hetairă 'sacră' tocmai în cortul Mărturie, pingărindu-l astfel (cf. 3 Regi 14, 25; 15, 12).

[7-8] Fapta lui Finees a suscit un complex de situații și întâmplări miraculoase, printre care aceea că trupurile victimelor, străpuse de lance, au fost purtate împreună pe umărul răzbnătorului de-a lungul întregului cîmp. Scena aceasta, pictată într-o catacombă la Roma, a fost regăsită recent.

Locul unde cei doi au fost uciși înseamnă, în original, „nișă boltită”, probabil destinată prostituției sacre. BB.: „cuptoriu”, GG: „în camera cea pentru femei”, BJ, TOB: „alcôve”, GN: „innerster Raum des Zeltes”, HS: „Frauenraum seines Zeltes”; VL propune înțelesul de 'lupanar', versiunile engleze acela de 'cort'.

[17-18] Detalii mai precise în cap. 31.

CAP 26

[1-4] Între prima numărătoare relatată la începutul cărții, făcută în pustii Sinai, și cea de-a doua, din cîmpia Moabului, s-au scurs patruzeci de ani.

[5-51] Din al doilea recensămînt, reiese că majoritatea semințiilor au crescut la număr în decursul peregrinării spre Canaan; cinci înregistrează o scădere: Ruben, Gad, Efraim, Neftali și Simeon. Totuși, diferența totală dintre 603.550 și 601.730 poate fi considerată insignifiantă.

În versiunea grecească, se dau cifre diferite, ca de ex. Gad: 44.500 în loc de 40.500.

Cu titlu de curiozitate prezentăm observațiile lui Dan Constantinescu, preocupat de calculul cabalistic. Evident că cifrele au fost rotunjite de scribii sacerdotali. Ca regulă generală, D. C. efectuează acest calcul prin înmulțirea cifrelor unei sume, apoi se adună rezultatul pînă ce se ajunge la o singură cifră. De ex.: $726 = 7 \times 2 \times 6 = 84 = 8 + 4 = 12 = 1 + 2 = 3$.

Astfel avem:

Ruben = $43.730 = 4 \times 3 \times 7 \times 3 = 252 = 2 + 5 + 2 = 9$;

Simeon = $22.200 = 2 \times 2 \times 2 = 8$;

Gad = $40.500 = 4 \times 5 = 20 = 2 + 0 = 2$;

Iuda = $76.500 = 7 \times 6 \times 5 = 210 = 2 + 1 = 3$;

Isahar = $64.300 = 6 \times 4 \times 3 = 72 = 7 + 2 = 9$;

Zabulon = $60.500 = 6 \times 5 = 30 = 3 + 0 = 3$;

Manase = $52.700 = 5 \times 2 \times 7 = 70 = 7 + 0 = 7$;

Efraim = $32.500 = 3 \times 2 \times 5 = 30 = 3 + 0 = 3$;

Veniamin = $45.600 = 4 \times 5 \times 6 = 120 = 1 + 2 = 3$;

Dan = $64.400 = 6 \times 4 \times 4 = 96 = 9 + 6 = 15 = 1 + 5 = 6$;

Așer = $53.400 = 5 \times 3 \times 4 = 60 = 6 + 0 = 6$;

Neftali = $45.400 = 4 \times 5 \times 4 = 80 = 8 + 0 = 8$;

Suma totală = $601.730 = 6 \times 7 \times 3 = 126 = 1 + 2 + 6 = 9$;

9 ca rezultată cabalistică finală (care apare și la Ruben și la Isahar, cît și 3, submultiplul său de 4 ori; aici se mai adaugă și corelativul 6, de unde derivă hexametru 'Stelei lui David', de 2 ori) este o cifră pozitivă prin excelență, simbol al purității, al vieții eterne, cifra exprimînd iubirea și milostenia Domnului, unde creațiunea și creatorul se unesc într-o unitate indestructibilă; este cifra omului desăvîrșit, deopotrivă cifra caracteristică a lui Mesia, Domnul celor 3 lumi (3×3).

Faptul că seminția lui Simeon, din care făcea parte Zimri, este marcată de cifra 8, o cifră foarte 'primejdioasă' cabalistic, legată de putere în sens negativ, magie, luxurie, forțe oculte, care duce lesne la prăbușire pe cei ce se manifestă sub semnul ei, cum s-a întîmplat cu adepții lui Baal-Peor, ar fi o indicație că simeoniții au fost mai seduși de cultul acestui zeu nefast decît alte seminții.

CAP 27

[1-11] Codul succesoral iudaic nu includea nici un drept de moștenire pentru fete, proprietatea tatălui mort fiind împărțită între fiii săi, cel mai vîrstnic primind de două ori mai mult (cf. Dt. 21, 15-17).

[3] Păcatul lui Salfaad era considerat minor, pentru că el, împreună cu ceilalți, nu s-a răzvrătit pe față, precum Core, ci numai a 'murmurat'.

[16] „Doamne, Dumnezeul duhurilor...”, cf. 16, 22.

[19–23] Din acest ritual al investiturii înțelegem că numai Moise, ca „prieten al Domnului” (cf. Ieș. 33, 11), avea harul să vorbească de-a dreptul cu Dumnezeu, urmașii lui însă, de regulă, numai prin 'semne cerești' sau prin sorți: consultarea oracolelor divine, Urim și Tummim, niște obiecte sacrale, probabil bețișoare sau zaruri.

CAP 28

[1] Cap. acesta, cât și cel următor, reglementează cultul public. Calendarele sărbătorilor liturgice au fost alcătuite în decursul timpurilor în versiuni diferite; rămân menționate cele trei sărbători ale pribegiei: sărbătoarea azimelor, a săptămînilor și a recoltelor la revenirea anului.

[17] „Sărbătoarea Azimelor” nu trebuie confundată prin ceremonial cu sărbătoarea Paștelor, care începe în 14 ale lunii, seara, și continuă pînă în 15 ale lunii, tot seara. Redactorul Nm. reia tradiția textelor vechi și, prin rețușurile sale (suprimarea „azimelor”), pare a unifica cele două sărbători conform practicii timpului său. Dar, dacă cele două sărbători s-au păstrat cu nume distincte, înseamnă că ceremonialul lor specific nu se oficia în aceeași zi (cf. HS, p. 421; JV, p. 334, 335).

[26] Din vremurile vechi, nomazii au adus ca dar Domnului primii născuți din turme și curînd obiceiul acesta s-a legat de ofranda mielului pascal. Stabiliți în Canaan, iudeii au început să vină la Templu cu pîrga roadelor lor, fără să se precizeze ziua cînd se făcea aceasta (cf. Ieș. 23, 19; Dt. 26, 1–11). Sărbătoarea recoltei și a culesului viilor, de care erau legate darurile aduse la sanctuar, se celebra cu bucurie exultantă și cu abundență de consum de alimente și vin. Numele „Sărbătoarea Săptămînilor”, care se găsește în cele mai vechi coduri, pare să provină din asemănarea termenilor ebr. pentru 'belșug' și 'săptămîină'. Cf. ST. L. LV., p. 33, IV.2.1.103.

CAP 29

[1–6] Sensul exact ar fi „sărbătoarea Aclamației”, cînd se dă importanță primordială sunetului, unul din elementele ritului, descrise în Lv. 23, 23–25, pe lângă odihnă și jertfă. La origine, pare să fie o veche sărbătoare militară, care a devenit o aclamație liturgică, „aclamația regală”, adresată lui Iahve, suveran al lui Israel.

[12–39] „Sărbătoarea recoltelor”, la început, devine destul de curînd „Sărbătoarea corturilor” sau a „colibelor”, prin faptul că iudeii locuiau în colibe șapte zile de-a rîndul, ca să-și amintească de bunăvoința lui Iahve care i-a scos la libertate, în Canaan, și de călătoria lor cînd au fost nevoiți să se adăpostească în condiții precare în pustietate.

În privința reducerii numărului animalelor sacrificate, există tot felul de interpretări. Unii exegeți văd o legătură între numărul zilelor sărbătorii și cifra sacră 7.

CAP 30

[1–17] În societatea iudaică a VT, situația femeii se caracterizează prin tutela, exercitată totuși în anumite limite bine stabilite, a bărbatului, tată sau soț. Doar văduvele sau femeile repudiate se bucurau de o anumită capacitate juridică.

CAP 31

[1] Relațiile între iudei și madianiți n-au fost totdeauna rele. Astfel, Moise, refugiat în Egipt, s-a stabilit în Madian, unde s-a

căsătorit cu fiica unui preot. Războiul acesta n-a fost propriu-zis un act strategic prealabil pentru cucerirea Canaanului, ci un 'război sfînt', determinat de blasfemia adusă Domnului prin cele întimplate în legătură cu Baal-Peor.

[14] Spre deosebire de majoritatea textelor care optează pentru 's-a mîniat', BB preferă „să scribi”.

[16] IER.: „Ad suggestionem Balaam”.

[25–30] Regula de a împărți prada între războinici și cei rămași acasă apare deseori în VT, de ex. la hotărîrea lui Iosua (Ios. 22, 8) sau a lui David (1 Regi 30, 24).

[30–47] Cifrele indicate aici par exagerate și nu este exclusă, ca și în cazul relatării rezultatelor celor două recensăminte, intervenția scribilor sacerdotali pentru a transmite mesaje cifrate inițiaților. Continuînd supozițiile sale cabalistice, Dan Constantinescu arată că, „adunînd cifra asinilor din v. 34 cu cea dată în v. 39, se ajunge de 12 ori la cifra sacră prin excelență, 9, numărul 'slujbei către Iahve', a iertării, a bunătații Domnului, a reconcilierii și mîntuirii prin El”.

El mai remarcă: „darul către Domnul, cifra 72 (v. 38), reprezintă în Cabală numărul îngerilor, eșalonați în 9 cete ierarhice, prin care Supremul își exercită puterea în lume”.

[52] Dania militarilor ar fi fost de aproximativ 167 kg.

CAP 32

[1] Iazar se afla în ținutul amoreilor, iar Galaad cuprîndea regiunea muntoasă din Transiordania, renumită din vechime prin pădurile sale unde creșteau multe soiuri de plante medicinale și unde erau locuri de pășunat foarte căutate.

[26–29] Ion Caraion cuprînde această denumire muzicală în titlul volumului de melancolie erotice – dar nu numai – *Frunzele în Galaad*, Editura Dacia, Cluj, 1973: „Privea cu străvezii-i obraz / fîntîna, îndepărtat – / frunzele-n Galaad / cum cad... cum cad... / glaciale, cum cad... (*Pereche, ciclul Tîrziu în Țara vînturilor*). Galaad este țara imaginară a celor rătăciți în pustiul simțurilor. Poetul vorbește adesea de „pustiul” care se face „mai pustiu” (*Navigații*) și chiar de „pustiurile universului”, în poezia *Mitologie*, în acest Galaad care devine un simbol oniric al neantului și al dezagregării.

[38] La Nebo a fost înmormîntat Moise.

CAP 33

[1–49] Itinerarul israelit arată ca un rezumat din Ieș. și Dt., dar multe nume sînt noi și provin, desigur, din alte documente. Numărul total al popasurilor este 40, cît și al anilor de rătăcire. Ori cifra 4, la care se reduce cabalistic 40, este simbolul numeric al pămîntului, al limitării temporal-spațiale, al vieții terestre, cifra de unde alunecarea spre păcat este mai lesnicioasă.

[3] „Sub privegherea Domnului” redă versiunea des folosită, „cu mîna ridicată”, ceea ce înseamnă „sub apărarea mîinii Domnului”.

[8–9] BB traduce „Mara” prin „amărăciuni”, după LXX.

CAP 34

[1–29] Teritoriul este mai extins decît suprafața pe care iudeii, chiar pe vremea lui David sau Solomon, o puteau poseda.

[4] „Acravim” – BB: „suirea Acravim”, BJ: „la montée des scorpions”, GN: „Skorpionensteige”, VL: „per ascensum scorpionis”.

[5] „Valea Egiptului” este de fapt un fluviu.

CAP 35

[3-5] Textele maz. concep cetatea în mijlocul unui pătrat cu latura de 2000 de coți, pe când LXX are în vedere un cerc cu raza de 2000 coți. Nu se poate vorbi, propriu-zis, de 'posesiuni' exclusive ale leviților, cetățile primite de ei fiind locuite și de către alții. Iar în ce privește locurile de pășunat, legiuitorul se ferește să vorbească de proprietate sau parte de moștenire.

[11-14] Unii exegeți, de pildă Cazelles, sugerează că evreii n-au făcut altceva decât să mențină dreptul de azil preexistent în sanctuarele canaanene. Acest drept este extins pe suprafața unui întreg oraș.

[16-21] Obiceiul acesta, în uz și la alte popoare, constituie regimul de 'răzbunare individuală', care a dăinuit pînă la arabii moderni. Vechiul drept iudaic, păstrat în „Cartea Legământului“, păstrează principiul omorîrii oricărui ucigaș, dar distinge asasinatul caracterizat prin urmărire (sâdâh), violențe (armah) și răutate (zîd) de ucidere accidentală, nepremeditată. Numai în acest al doilea caz se putea afla un „loc de refugiu“ (mâqôm) pentru salvarea lui.

[25] Titlul de 'mare preot' este aici, în legea azilului, folosit prima oară în Pentateuh.

CAP 36

[1] În unele versiuni, în rîndul conducătorilor la care se face apel, apare și Eleazar preotul.

[3-4] Sfințirea anului 50, „Legea Jubileului“, consemnată în Lv. 25, 8-34, prevedea restaurarea dreptului de proprietate originală, căci proprietatea funciară era considerată inalienabilă.

[7] IER și VT formulează la fel sfîrșitul v.: „Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua“.

[8-9] Cererea neamului lui Manase a fost generalizată ca lege pentru toate semințiile. După Tob. 6, 11-13, nerespectarea acestei legi era pedepsită cu moartea.

[13] Narațiunea evenimentelor istorice care urmează e continuată în Cartea a cincea; peregrinarea fiilor lui Israel din Egipt în Pămîntul Făgăduinței se încheie majestuos cu relatarea binecuvîntării lui Moise și a morții sale (Dt. 32, 48; 34, 9).